

**ROLI I PERCEPTIMEVE NË POLITIKËN E JASHTME:
RASTI I MARRËDHËNIEVE SHQIPËRI-KINË NË PERIUdhËN E
LUFTËS SË FTOHTË**

PHD. JORDAN JORGJI

Departamenti i Shkencave Sociale
Fakulteti i Shkencave të Natyrës dhe Humane
Universiteti “Fan.S. Noli” Korçë
jordanjorgji@yahoo.com

Abstrakt: Formulimi dhe zbatimi i politikës së jashtme nuk përbën një proces të thjeshtë dhe automatik. Përkundrazi, nënkupton përpunimin e sinjaleve sistemike brenda njësisë së shtetit, proces ky ku përfshihen faktorë të ndryshëm, shtetërorë, socialë dhe rajonalë. Një prej faktorëve lidhet me personalitetin dhe perceptimet e lidershit, si lente këto me anën e së cilave vëzhgohen, përkthehen dhe përpunohen sinjalet sistemike.

Qëllimi i këtij punimi është përshkrimi i perceptimeve jo të ngjashme që ekzistojnë në tipe të ndryshme lideresh, si dhe rolin e këtyre perceptimeve në politikën e jashtme. Kjo realizohet duke sjellë si rast studimi ekzaminimin e aleancën shqiptaro-kineze gjatë periudhës së Luftës së Ftohtë, dhe konkretisht diferencimi që lidershi i dy vendeve kishte në perceptimin e zhvillimeve rajonale dhe ndërkombëtare. Kështu, ideologjia e ngurtë që praktikohet prej lidershit shqiptar, për sa i përket vlerësimit të sinjaleve sistemike, në ndryshim nga fleksibiliteti pragmatist dhe racional i udhëheqjes kineze përbëjnë fokusin kryesor të rastit të studimit. Impakti i perceptimeve tek politika e jashtme ilustruhet nëpërmjet rrugëve të ndryshme që ndoqën më vonë të dy vendet, gjë që përbën një prej shkaqeve të prishjes së aleancës Shqiptaro-Kineze.

Ky studim cilësor në fushën e shkencës politike dhe analizës së politikës së jashtme bazohet në literaturë parësore të kërkimit dokumentar, të kryer në arkivat e Republikës së Shqipërisë.

Fjalët çelës: perceptime, perceptime të gabuara, Luftë e Ftohtë, racionalizëm, ideologji e ngurtë.

**THE ROLE OF PERCEPTIONS IN FOREIGN POLICY: THE CASE
OF ALBANIA-CHINA RELATIONS DURING THE COLD WAR
PERIOD**

Abstract: The formulation and implementation of foreign policy is not a simple and automatic process. Rather, it is associated with filtering systemic

signals within the state agent, a process that involves various features and actors, like governmental, social and regional features. One of those is related to the personality and perceptions of leadership, as lenses through which systemic signals are observed, translated and processed.

The purpose of this paper is to describe dissimilar perceptions that exist in different types of leadership, as well as the role of perceptions in foreign policy. This is achieved by bringing as a case study the examination of the Albanian-Chinese alliance during the Cold War period, and specifically the differentiation that the leadership of the two countries has had in interpreting regional and international developments. Thus, the rigid ideology practiced by the Albanian leadership, in terms of evaluating systemic signals, in contrast to the pragmatic and rational flexibility of the Chinese leadership constitute the main focus of the present case study. The impact of perceptions on foreign policy is illustrated through the different paths followed by the two countries later, which is one of the reasons for the breakdown of the Albanian-Chinese alliance.

The present qualitative study in the field of political science and foreign policy analysis is based on documentary research, conducted at the archives of the Republic of Albania.

Key words: *perceptions, misperceptions, Cold War, rationalism, rigid ideology.*

HYRJE

Kur studiojmë politikën e jashtme të Shqipërisë gjatë periudhës së Luftës së Ftohtë, qoftë nga aspekti historik, por edhe nga ai politik, na bën përshtypje se përse marrëdhëniet që një vend i vogël dhe i varfër si Shqipëria zhvilloi me superfuqi rajonale dhe deri globale u përkeqësuan, kryesisht si pasojë e veprimeve të ndërmarra nga lidërsipi shqiptar. (Biberaj, E. 1986, 117). Pyetja që lind është se përse u prishën marrëdhëniet Shqiptaro-Kineze në vitin 1978, kur Kina kishte asistuar Shqiptarët me ndihma të çmuara në momentet më të vështira ta dhe kur shteti shqiptar e kishte ende nevojë mbështetjen ekonomike dhe politike të Pekinit? Këtij paradoksi vjen ti përgjigjet punimi në fjalë, i cili fokusohet në nivelin e raporteve politike ndërmjet lidërsipit shqiptar dhe atij kinez.

Së dyti, duke qenë se politika e jashtme implementohet dhe vihet në zbatim nga qenie humane, të cilët kanë përvojat e tyre personale dhe botëkuptimin e vet filozofik e moral është e nevojshme të merren parasysh perceptimet e lidërsipit. (Chernobrov, D. 2019, 14). Pra,

pyetja tjetër themelore që lind lidhjet me rolin e perceptimeve të lidërshiptit politik në formulimin dhe ushtrimin e politikës së jashtme. Të dy pyetjet e trajtuara në këtë punim, ndeshen me rezultate të cila konkludojnë se lidërshipti shqiptar aplikonte lente perceptimi të kundërta nga ato të lidërëve të Kinës, dhe ky diferencim botëkuptimesh përbënte një shkak të rëndësishëm të ndarjes përfundimtare Shqiptaro-Kineze.

Studimi lidhet me fushën e shkencës politike dhe më specifiku me analizën e politikës së jashtme. Hulumtimi është cilësor dhe bazohet në ekzaminimin e rastit të studimit, me fokus kryesor kontaktet zyrtare që ndërmorën udhëheqësit e Shqipërisë dhe Kinës, në kuadër të takimit të zhvilluar në vitin 1963 në Pekin midis Ministrit Shqiptar të Mbrojtjes Beqir Balluku dhe zyrtarit të lartë të Partisë Komuniste të Kinës Ten Hsiao Pin.

Niveli i analizës është ai i individit. Kjo, sepse siç thekson edhe eksperti i njohur amerikan i shkencës politike, Robert Jervis, përdërisa shtetet dhe aparatet e tyre administrative kanë pothuajse të njëjtën përmbajtje, duke reaguar në mënyrë të ngjashme ndaj sfidave të jashtme, anë personaliteti dhe sjellja e udhëheqësve ato që bëjnë ndryshimin detajues. (Jervis, R. 2017, 18).

Përshkrimi i thelluar i rastit të studimit realizohet përmes kërkimit dokumentar në dy arkivat kryesore të shtetit shqiptar: në Arkivin Qendror Shtetëror (AQSH) dhe në Arkivin e Ministrisë së Punëve të Jashtme (AMPJ). Besueshmëria e dokumenteve të konsultuara qëndron në faktin se ato janë zyrtare, të papublikuara dhe i referohen drejtpërsëdrejti takimeve dhe bisedave të nivelit të lartë të politikës shqiptare.

Në pjesën e parë të punimit shpjegohen koncepte kryesore, si: perceptime, lidërshipt, vendimmarrje politike, marrëdhënie ndërkombëtare, politikë e jashtme. Gjithashtu, analizohet rëndësia që ka individi - në këtë rast lidërshipti - në formulimin e politikës së jashtme dhe në garantimin e zbatimit të saj. Pra, për sa i përket metodologjisë së marrëdhënies Shqiptaro-Kineze analiza fokusohet në nivelin e individit.

Në pjesën e dytë përshkruhen boshtet kryesore të politikës së jashtme të Shqipërisë në periudhën e Luftës së Ftohtë, duke u ndalur në mënyrë të veçantë në analizën e marrëdhënies Shqiptaro-Kineze në vitet

1957-1978. Analiza e marrëdhënieve dypalëshe realizohet duke marrë parasysh zhvillimet ndërkombëtare dhe rajonale të asaj periudhe.

Rasti i studimit detajohet në pjesën e tretë, ku diskutohet mbi boshtet kryesore të bisedës ndërmjet Ballukut dhe Ten Hsiao Pin në vitin 1963. Vëmendja përqendrohet në mungesën e kovergjencës ndërmjet lidershit shqiptar e atij kinez në lidhje me çështje të veçanta ndërkombëtare dhe rajonale, por edhe për sa i përket vetë marrëdhënieve Shqiptaro-Kineze.

Studimi mund të ndihmojë në pasurimin e mëtejshëm të kontributeve shkencore në fushën e politikës së jashtme, si në literaturën universitare, ashtu dhe në atë të shërbimeve diplomatike.

1. PERCEPTIMET DHE ROLI I TYRE NË POLITIKËN E JASHTME

Perceptimet e lidershit janë procese shoqërore ndërveprimi, që formohen dhe shprehen si rezultat i ndërveprimit të liderit me audiencën, qoftë ky i fundit një lider tjetër bashkëveprues. Ato influencojnë një pjesë të veprimeve politike dhe formohen nga përvojat personale të politikanëve, si dhe nga personifikimi i tyre me përvojat e kolektivitetit ku ata bëjnë pjesë. (Mutz, D. C. 1988, 111). Gjithashtu, perceptimet lidhen me mënyrën e marrjes dhe riprodhimit të informacionit, ku ndërgjegja e lidershit mund të jetë e orientuar drejt ngjarjeve të caktuara apo atyre me një rëndësi të veçantë. (Lord, R. G. & Maher, K. J. 1993, 27, 29). Një kanal i rëndësishëm i influencimit janë Mjetet e Komunikimit Masiv (Mutz, D. C. 1988, 5), ndërkohë që forma më e njohur e marrjes së informacionit është modeli racional, pra akses i palimituar në informacion dhe ndërmarrja e alternativave optimale. (Lord, R. G. & Maher, K. J. 1993, 18).

Perceptimet dhe stereotipet që njerëzit kanë për të tjerët dhe për veten e tyre janë pjesë natyrale e sjelljes së njeriut. Ato i shërbejnë vetëbesimit, por deri në momentin kur mund të përbëjnë ndikim negativ për shëndetin e individit. Sipas Kolakowski, perceptimet dhe vetëperceptimet ruajnë brenda tyre një gjysmë të vërtete dhe konsolidohen si rezultat i kushteve shoqërore ndër vite, duke u ngritur përtej nivelit individual, në atë kombëtar. (Kolakowski, L. 2004, 3-5). Me fjalë të tjera, është e pashmangshme që dikush të jetë imun në riprodhimin e stereotipeve ndaj fqinjëve, në raport me vende dhe popuj të ndryshëm, por edhe për sa i përket popullit dhe kombit ku bën pjesë.

Në këndvështrimin e Chernobrov, gjeneza e perceptimeve ndaj të tjerëve, pozitive apo negative qofshin, është identifikimi i unit me kolektivitetin – përfshirë këtu edhe kombin – dhe marrëdhëniet që identiteti kolektiv zhvillon me identitetet e tjera. Pra, lindja e perceptimeve ndodh atëherë kur procesi i identifikimit dhe krahasimit merr formën e diferencimit apo të konvergencës ndërmjet subjekteve dhe identiteteve të tyre. (Chernobrov, D. 2019, 17 & 22). Në spektrin global dhe rajonal të marrëdhënieve ndërkombëtare identifikimet dinamike pasohen nga identitete fluide, si rrjedhojë e kushteve të përgjithshme që ekzistojnë. Një shembull i tillë lidhet me ndryshimet që pësuan perceptimet e vendeve të Evropës lindore në raport me Perëndimin fill pas periudhës së Luftës së Ftohtë. Kështu, nëse gjatë periudhës në fjalë perceptimet ishin të rezervuara dhe me konotacion negativ, ato u përmirësuan ndjeshëm në dhjetëvjeçarin e parë që pasoi Luftën e Ftohtë, por u përkeqësuan sërish pas vitit 2010. (Chernobrov, D. 2019, 87-88).

Perceptimet mund të ndryshojnë në bazë të faktorëve apo aktorëve të ndryshëm. Një faktor i tillë është ideologjia politike, e cila ndikon në formësimin e perceptimeve që shprehin forcat e majta apo të djathta politike. Alexander Sergunin sjell shembullin e perceptimeve që ekzistojnë në skenën politike të Rusisë në raport me krizën e Ukrainës. Kjo e fundit kulmoi në vitin 2014 me ndërhyrjen ushtarake ruse në Krime dhe u përshkallëzua në vitin 2022 kur ndërhyrja e përsëritur ushtarake u shtri në të gjithë Ukrainën. Linja e ashpër dhe nacionaliste e Rusisë mbështet veprimet e presidentit Vladimir Putin për sa i përket integritimit territorial të Krimesë në Rusi dhe beson se shteti rus duhet të zgjerohet më tej, drejt të gjithë vijës juglindore të Ukrainës. Nga ana tjetër, krahu liberal rus e sheh politikën e Putinit në kundërshtim me paqen dhe normat ndërkombëtare, dhe beson se ashpërsia e linjës së ndjekur justifikon autoritarizmin, nacionalizmin dhe tendencat anti-perëndimore. (Sergunin, A. 2017, 41-42).

Duke vazhduar me Rusinë vëmë re se perceptimet kritike të Perëndimit marrin jehonë gjatë krizave periodike në marrëdhëniet SHBA-Rusi. Kjo ndodhi në vitin 2004, kur vendet perëndimore shfaqën pakënaqësinë e tyre për rizgjedhjen e Putinit në postin e Presidentit. Perceptimet kritike dhe akuzat u thelluan gjatë agresionit ushtarak të Rusisë në Gjeorgji në vitin 2008, pasuar nga njohja e pavarësisë të dy krahinave separatiste atje, Abhazisë dhe Osetisë, dhe kryesisht gjatë

konfliktit në Ukrainë në vitin 2022. Sipas Feklyunina, perceptimet perëndimore ndaj liderishipit autoritarist, agresor dhe deri të rrezikshëm të Rusisë, Moska është kujdesur t'i filtrojë në makinerinë e saj të propagandës dhe ti shfaqë për publikun rus si një retorikë e pastër e Rusofobisë e ardhur nga Perëndimi. (Feklyunina, V. 2013, 100).

Perceptimet politike ndikohen gjithashtu prej historisë kolektive të shtetit dhe të shoqërisë, pra prej peshës të së kaluarës. Robert Jervis ofron shembullin e tensionit që ekziston ndërmjet Iranit dhe Shteteve të Bashkuara të Amerikës, tension i cili mes të tjerash lidhet me dallimet mes perceptimeve të liderishipit në të dy vendet. Kështu, në sytë e Iranit SHBA përbën një kundërshtar të drejtëpërdrejtë dhe eminent. Ndiqja e Uashingtonit për regjimin e para vitit 1979, si dhe sanksionet ekonomike amerikane në dëm të Iranit sot janë faktorë thelbësorë që i forcojnë më tepër perceptimet distancuese në Teheran. Nga ana tjetër, në sytë e Amerikanëve Irani perceptohet si një shtet që investon në ruajtjen e terrorizmit, nëpërmjet hegjemonisë rajonale dhe kërcënimeve për prodhimin e armëve nukleare. (Jervis, R. 2014, 15-16).

Perceptimet nacionale janë më të pranishme ndaj një fuqie në rritje, rajonale apo globale, e cila synon forcimin e pozicionit të saj në lidhje me sigurinë, ekonominë dhe politikën e jashtme. Përmendim këtu imazhin për Shtetet e Bashkuara të Amerikës dhe politikën amerikane. Në sontazhin e vitit 2003 u shtrua pyetja mbi rolin ndërkombëtar të Uashingtonit, konkretisht nëse prezenca ushtarake amerikane kishte ndihmuar apo jo në ndërtimin e paqes dhe të stabilitetit në rajonet ku ajo angazhohej? Përkundrejt përgjigjeve konfirmuese që vinin nga SHBA, Kanadaja, Britania e Madhe dhe Australia, e kundërta ndodhte me qytetarët e vendeve myslimane – Jordanisë dhe Indonezisë – së bashku me ata të shteteve që e shihnin me rezerva rolin ushtarak të Amerikës pas mbarimit të Luftës së Ftohtë, konkretisht Rusisë dhe Francës. (Holsti, O, R. 2008, 17, 27).

Një shembull tjetër i perceptimeve nacionale është Kina, e cila qysh prej viteve '70 të shekullit të kaluar ka shënuar rritje të vazhdueshme në arenën ndërkombëtare. Perceptimet për rolin e Kinës, si një fuqi e re globale, kryesisht në fushën e tregtisë, nuk janë tërësisht polemizuese. Kjo ndodh për shkak të dominancës historike të Pekinit në Azi dhe përvojave të shumta kulturore dhe historike që ka Kina, në

dallim nga vendet perëndimore. (Herrick, C. Gai, Z. Subramaniam, S. 2016, 1).

Perceptimet varen edhe nga kushtet e brendshme të shoqërisë, apo të një rajoni të caktuar. Kështu, nëse sistemi politik dhe ekonomia funksionojnë me eficiencë të kënaqshme, atëherë perceptimet politike do të jenë pozitive. (Rose, J. 2014, 105). Në politikën e jashtme perceptimet pozitive i atribuohen kryesisht kushteve rajonale paqësore dhe bashkëpunuese.

Perceptimet e gabuara ose keqkuptimet ekzistojnë paralelisht me perceptimet. Kështu, tendencat etnocentrike në gjykimin e udhëheqësve të çdo shteti, të kombinuara me mungesën e informacionit dhe dilemat e sigurisë çojnë në ekzistencën e interpretimeve të gabuara dhe në (ri)prodhimin e mungesës së besimit të ndërsjellët. Për Jervis, vendimmarrësit mund të ndikohen nga mënyra se si ata e lexojnë historinë, por dhe në interpretimin e zhvillimeve përtej vendit të tyre, duke u kthyer në subjekte shprehëse të perceptimeve. (Jervis, R. 2017, 228, 334). Në rastin e keqkuptimeve liderët mbivlerësojnë situata apo informacione dhe lënë shteg për përkeqësime potenciale në marrëdhëniet ndërmjet shteteve. (Jervis, R. 2017, 346, 350). Gjithashtu, perceptimet e gabuara mund të lindin si rezultat i moskuptimit të mesazheve përmbajtësore të liderëve të tjerë, me të cilët zhvillohet një bisedë ose negociatë e caktuar, ndryshe nga pritshmëritë fillestare. (Jervis, R. 2017, 359-360).

Chernobrov mendonte se perceptimet janë negative kur “uni” dhe “tjetri” ndajnë më tepër karakteristika të ngjashme mes tyre se sa të kundërta. “Lufta brenda llojit” dhe ngjizja e perceptimeve ndikohen nga faktorë konjunkturalë, rajonalë apo globalë, siç është nacionalizmi, ideologjitë e ndryshme apo lëvizjet e superfuqive. Shpërthimi i urrejtjes për “fqinjnin” në Jugosllavinë multietnike të periudhës pas shembjes së Bashkimit Sovietik dhe rificimit të nacionalizmit përbën një shembull të veçantë ilustrues. (Chernobrov, D. 2019, 97-98).

2. POLITIKA E JASHTME SHQIPTARE NË PERIUdhËN E LUFTËS SË FTOHTË DHE PRISHJA E ALEANCAVE

Përfundimi i Luftës së Dytë Botërore solli ndryshime të konsiderueshme ndërkombëtare dhe nacionale. Dy luftërat e mëdha globale i dhanë fund sistemit multilateral të mbizotërimit të Fuqive të Mëdha evropiane, sistem i cili pati zgjatur pothuajse një shekull, dhe

bota po hynte në organizimin bipolar të shpërndarjes së fuqisë ndërmjet Bashkimit të Republikave Socialiste Sovjetike dhe Shteteve të Bashkuara të Amerikës. Madje antagonizmi nuk u kufizua posaçërisht tek këto dy fuqi, por u shtri edhe në shtete të tjera, të grupuara përreth dy poleve ideologjike-ushtarake të globit. (Dockrill, M, L. & Hopkins, M F. 2006, 32).

Në Shqipëri pushteti politik u rivendikua dhe u mor nga partizanët Shqiptarë, pjesa më e madhe e të cilëve aderonte ose kishte simpati për partinë e sapoformuar komuniste. Kjo klasë e re politike ndërmori masa radikale në politikën e brendshme (Mëhilli, E. 2017, 39), ndërsa në politikën e jashtme Shqipëria u rreshtua me vendet e Lindjes. Bipolariteti global dhe ekzistenca e pasigurisë në rajonin e Ballkanit – për pasojë edhe marrëdhëniet e tensionuara të Shqipërisë me fqinjët – e shtyu udhëheqjen shqiptare drejt lidhjes së aleancave të tipit satelit me shtete më të fuqishme në rajon, por edhe më gjerë. Aleatet e njëpasnjëshme të shtetit shqiptar gjatë periudhës së Luftës së Ftohtë ishin Jugosllavia, Bashkimi Sovjetik dhe Kina. (Mëhilli, E. 2017, 230). Duke qenë një shtet i vogël dhe i dobët, Shqipëria siguroi nga aleatët mbështetje politike në arenën rajonale dhe më gjerë, me qëllim mbrojtjen e pavarësisë dhe sovranitetit kombëtar. Politika e jashtme shqiptare synoi dhe arriti anëtarësimin e vendit në organizatat ndërkombëtare, si Kombet e Bashkuara, Traktati i Varshavës dhe Këshilli i Ndihmës Ekonomike Reciproke. Gjithashtu, mbështetja e aleatëve për Shqipërinë lidhej me rindërtimin e kësaj të fundit, duke i siguruar shtetit shqiptar kredi të mëdha financiare, furnizime ushtarake, si dhe asistencë të pashembullt ekonomike-kulturore. (Griffith, W, E. 1964, 21).

Megjithatë, nuk munguan problemet në aleancat asimetrrike (Mëhilli, E. 2017, 42, 48) që një vend i vogël si Shqipëria zhvilloi me fuqi më të mëdha se vetja, probleme të cilat ndikuan edhe në prishjen përfundimtare të këtyre aleancave. Së pari, marrëdhëniet strategjike të Tiranës me Beogradin pas Luftës së Dytë Botërore u përkeqësuan – e më tej u ndërpre – si pasojë e konjunkturave më të mëdha, konkretisht konfliktit Jugosllav-Sovjetik. (Schnytzer, A. 1982, 10). Si rezultat, Shqipëria kaloi në sferën e influencës së Bashkimit Sovjetik, duke nisur kështu rrugën e aleancës së re 13-vjeçare Shqiptarosovjetike. Për herë të parë, shteti Shqiptar po zhvillonte kontakte dhe marrëdhënie të

drejtpërdrejta me një fuqi globale, tendencë e cila vazhdoi edhe në vitet e mëvonshme, madje vazhdon edhe në ditët kur po shkruhet ky punim. Së dyti, “aleancat e mëdha” të Shqipërisë u dobësuan për arsye të mungesës së barazisë dhe demokracisë në marrëdhëniet e ngushta ndërshtetërore që ekzistonin në vendet komuniste. Duke qenë se në realitet pushteti politik zotërohej nga një njeri i vetëm, sekretari i parë i partisë ose nga një oligarki partiakësh në disa raste (Hermann, M, G. & Hermann, C, F. 1989, 361-366), marrëdhëniet shtetërore me vendet ideologjikisht simotra shpesh herë influencoheshin nga kontaktet që ekzistonin midis udhëheqësve, si dhe nga perceptimet që ata kishin për njëri-tjetrin, edhe pse kjo nuk zëvendësonte aspak rëndësinë e mosmarrëveshjeve politike të trashëguara. Një shembull konkret i relatave personale të udhëheqësve ishin ato midis liderit Shqiptar Enver Hoxha dhe atij Sovjetik Nikita Hrushov, relata të cilat u udhëhoqën nga tensioni i vazhdueshëm ndër-personal, që më vonë gjeneroi në tension ndërpartiak e ndërshtetëror. (Griffith, W, E. 1964, 54; Crampton, R, J. 2002, 160; Khrushchev, S. 2006, 232). Impakti negativ i perceptimeve të lidërshipt do të përsëritet më vonë tek aleanca Shqiptaro-Kineze.

3. IMPAKTI I PERCEPTIMEVE NË MARRËDHËNIET SHQIPTARO-KINEZE

Aleanca që Tirana zhvilloi me Pekinin pas ndarjes Shqiptaro-Sovjetike ishte rezultat i afrimit të interesave kombëtare dhe bashkërendimit ideologjik komunist. Kina përbën fuqinë që e ka mbështetur Shqipërinë më shumë se kushdo tjetër në periudhën e Luftës së Ftohtë. Rëndësia e ndihmës kineze ishte kryesisht materiale, duke i siguruar vendit të vogël të Ballkanit ndihmë të konsiderueshme financiare, ushtarake dhe teknike. Tregtia Shqiptaro-Kineze u rrit ndjeshëm, nga 3 milion dollarë në vitin 1957 në 115 milion dollarë në vitin 1969. (Intelligence Memorandum 1971, 2-16).

Marrëdhëniet e mira ndërmjet Shqipërisë dhe Kinës zgjatën plot dy dhjetëvjeçarë, nga viti 1956 deri në 1977. Një nga shkaqet kryesore të ndarjes përfundimtare të aleatëve të largët ishin perceptimet e udhëheqësve, veçanërisht impakti përcaktues që kishin mendimet e lidërshiptit shqiptar në vendimmarrjen e politikës së jashtme respektive. Përballë njëri-tjetrit u vunë Enver Hoxha nga njëra anë dhe Çu En Lai me Ten Hsiao Pin-in nga ana tjetër. Këta të fundit – së bashku dhe me Li Hsien Nien – kishin marrëdhënie më të shpeshta me udhëheqjen

shqiptare, ndërsa Mao Ce Dun si lideri suprem i Kinës përqendrohej më tepër tek politika me shtetet e mëdha të arenës globale.

Nëse do të bënim një panoramë karakteresh të personaliteteve të mësipërme, do ti gruponim ata në të paktën dy kategori kryesore. Enver Hoxha dhe Mao Ce Dun si udhëheqës më tepër të ideologjizuar, në dallim nga Çu En Lai dhe Ten Hsia Pin të cilët anonin nga pragmatizmi politik. Gjithashtu, të parët ishin karaktere luftarakë ndërsa të dytët preferonin gjykimet më të ftohta, të matura e diplomatike. (Feng, H. 2007, 44-48 & 57-62). Më konkretisht, lentet me të cilat lidshipi i dy vendeve perceptonte dhe analizonte zhvillimet ndërkombëtare duken më së miri në bisedën zyrtare që ministri i mbrojtjes i Shqipërisë, Beqir Balluku, pati me udhëheqjen kineze në Shtator të vitit 1963 në Pekin. Biseda u zhvillua në kuadrin e tre takimeve periodike që z. Balluku pati me personalitetin e rëndësishëm të Partisë Komuniste të Kinës, Ten Hsiao Pin, më 10, 12 dhe 24 Shtator 1963.

Tematika kryesore e takimit ishte shqetësimi i palës shqiptare mbi afrimin midis Uashingtonit dhe Moskës, që po ndodhte në kuadrin e politikës së ‘bashkekzistencës paqësore’ të anonuar Nikita Hroshov. Në atë kohë, si pala shqiptare dhe ajo kineze kundërshtonin marrëveshjen për ndalimin e provave bërthamore që ishte arritur po atë vit nga SHBA, Bashkimi Sovjetik dhe Mbretëria e Bashkuar. Marrëveshja u interpretua si përpjekje e dy ‘të mëdhenjve’ për t’i ndaluar Pekinit posedimin e armëve bërthamore dhe si pasojë pengimin e fuqizimit të mëtejshëm global të Kinës. Në vazhdim, Moska pati propozuar nënshkrimin e një traktati mossulmimi midis vendeve-anëtare të Traktatit të Varshavës dhe atyre të NATO-s, propozim i cili nxiti pasigurinë e udhëheqjes shqiptare, si dhe vetë takimin midis Ballukut dhe Ten-it.

Në këtë kuadër, ministri shqiptar i propozoi palës kineze nënshkrimin e dy marrëveshjeve të rëndësishme: nënshkrimin e një traktati miqësie, bashkëpunimi dhe ndihme reciproke midis Republikës Popullore të Shqipërisë dhe Republikës Popullore të Kinës; nënshkrimin e një pakti ushtarak midis Kinës, Koresë, Vietnamit, Shqipërisë dhe Kubës. Sipas Ballukut, traktati i parë do të kishte kryesisht efekt politik, me qëllim parandalimin e synimeve të mundshme të fqinjëve dhe të dy superfuqive në dëm të sovranitetit territorial shqiptar, ndërsa pakti i dytë do të shërbente si aleancë politiko-ushtarake përkundrejt Traktatit të Varshavës, NATO-s dhe pakteve të tjera rajonale, të tipit SEATO,

ANZUS. Një realizim i mundshëm i dy propozimeve shqiptare nënkuptonte praktikisht daljen e Shqipërisë nga Traktati i Varshavës qysh në vitin 1963.

Pasi dëgjoi dhe analizoi propozimet shqiptare, pala kineze i bëri të ditur ministrit shqiptar mosdakordësinë e Pekinit në lidhje me nënshkrimin e dy aleancave ushtarake. Refuzimi i propozimeve shqiptare bëhej kryesisht për arsye pragmatiste dhe racionale, Ten Hsiao Pin shprehej në mënyrë karakteristike se: “Ne e shikojmë këtë çështje nga pikëpamja e përgjithshme, domethënë sa dobi dhe sa dëm do të ketë”. (AQSH, viti 1963, dosja 7, fq. 80-81). Ten Hsiao Pin, i cili më vonë u bë kryeministër i vendit, u përpoq të qetësonte Ballukun, duke theksuar se probabiliteti i nënshkrimit të një traktati mossulmimi midis vendeve të aleancës ushtarake të Varshavës dhe NATO-s ishte minimal ose pothuajse inekzistent. Kjo, sepse rrezikoheshin interesa kombëtare dhe ndërkombëtare që lidheshin me të gjithë kampin socialist dhe kryesisht me prestigjin e vetë Bashkimit Sovjetik si superfuqi globale.

Sipas Tenit, një afrimitet i tillë juridik midis dy superfuqive do të hidhte praktikisht në diskutim çështje komplekse, siç ishte problemi i Berlinit dhe ai i Gjermanisë në tërësi, por edhe çështja e kufirit të Polonisë me Bashkimin Sovjetik. Në këtë mënyrë, qasja Sovjetikoamerikane nuk mund të shkonte në pafundësi vetëm e vetëm sepse kjo politikë përkrahej nga Hrushovi. Në këndvështrimin e lidhshimit kinez, mbrojtja e interesave kombëtare dhe interesave të kampit socialist në përgjithësi, mbizotëronte ndaj qasjes ideologjike të zhvillimeve ndërkombëtare.

Megjithatë, ky diskutim nuk e bindi përfaqësuesin shqiptar, i cili besonte dhe këmbëngulte se mundësia e nënshkrimit të një traktati mossulmimi ishte reale, për vetë arsyen se Hrushovi dhe udhëheqësit e shteteve të tjera ishin mësuar tashmë të tradhetojnë parimet e socializmit: “*Hrushovi dhe ata që e pasojnë janë duke i bërë lëshime të mëdha e të vazhdueshme imperializmit amerikan. Ata kanë dalë hapur si tregtarë parimesh. Është shumë vështirë të mendosh se ata do të ndalen në rrugën e tyre të afrimit me imperializmin*”. (AQSH, viti 1963, dosja 7, fq. 73-75).

Ngurtësia ideologjike e përfaqësuesit shqiptar shprehte edhe një aspekt tjetër të lenteve me anë të së cilave perceptoheshin zhvillimet ndërkombëtare. Niveli i këndvështrimit dhe analizimit të sinjaleve sistemike nga ana e udhëheqjes shqiptare bazohej kryesisht tek

individit. Kështu, besohej se kërcënimet që mund ti vinin Shqipërisë vareshin ndjeshëm prej vullnetit që tregonte udhëheqësi sovjetik për t'u afruar më shumë me Perëndimin, se sa prej ekuilibrit të forcave në nivel rajonal dhe ndërkombëtar.

Nga ana tjetër, lidhshipi kinez i perceptonte dhe analizonte sinjalet sistemike nga këndvështrimi i lidhur fort me shtetin dhe sistemin ndërkombëtar. Për Kinezët nuk janë liderët ata që vendosin fatin e shteteve të mëdha dhe të vogla, por natyra anarkike e sistemit ndërkombëtar së bashku me shpërndarjen e fuqisë relative. Pikërisht mbi këtë bazë shoqërizohen shtetet-kombe, të cilat veprojnë duke nuhatur dhe marrë parasysh ekuilibrin e forcave. Kështu, Ten Hsiao Pin i përgjigjet Beqir Ballukut: *“Por, tregtia me parimet ka lidhje edhe me disa çështje praktike, ka lidhje me marrëdhëniet midis shteteve. Unë shtrova këto çështje duke marrë parasysh pozitën e Bashkimit Sovjetik si Fuqi e Madhe dhe Valter Ulbrihtin e Vladislav Gomulkën jo si persona, por si dy shtete”*. (AQSH, viti 1963, dosja 7, fq. 73-75).

Në vazhdim, Ten-i përpiket pa sukses t'i shpjegojë ministrit shqiptar se nënshkrimi i një traktati mossulmimi ndryshon thelbësisht nga traktati tripalësh për ndalimin e provave bërthamore që u arrit në vitin 1963. Ky i fundit erdhi si rezultat i dakordësisë racionale midis dy superfuqive dhe Mbretërisë së Bashkuar si palë e tretë, sepse fuqia bërthamore e Moskës ishte inferiore ndaj fuqisë amerikane. (AQSH, viti 1963, dosja 7, fq. 65-70).

Diferencimi i perceptimeve të Shqiptarëve dhe Kinezëve vërehet gjithashtu në momentin kur në bisedë preket problemi i pasigurisë së Shqipërisë nga fqinjët. Kështu, Beqir Balluku shprehu bindjen e udhëheqjes shqiptare se ekzistonte plotësisht mundësia e një ndërhyrjeje ushtarake në Shqipëri nga ana e fqinjëve, me mbështetjen politike ose ushtarake të dy superfuqive. Jugosllavia dhe Bullgaria do të ndërhynin pas nxitjes së tyre nga ana e Traktatit të Varshavës, ndërsa i njëjti veprim mund të kryej nga NATO me Greqinë dhe Italinë, me qëllim rrëzimin e regjimit komunist ose të paktën përmbysjen e lidhshiptit të Enver Hoxhës. Pasiguria e lartë e shtyu ministrin shqiptar të mbrojtjes të kërkojë me ngut nga pala kineze dërgimin e menjëhershëm të armatimit shtesë për forcimin e mbrojtjes kundër-ajrore, bregdetare dhe tokësore. (AQSH, viti 1963, dosja 7, fq. 23-26). Nga ana e tij, zyrtari kinez u përpoq të bindë Ballukun se në realitet nuk ekzistonte ndonjë rrezik imediat për Shqipërinë nga ana e fqinjëve,

por vetëm kërcënime subversive dhe të përballueshme. Ten Hsiao Pin theksoi nevojën e vlerësimit të situatës ndërkombëtare, përpara se të gjykohej dinamika e fqinjëve kundër Shqipërisë. Kështu, Shqipëria mund të shqetësohej vërtet për ndonjë ndërhyrje ushtarake nga ana e Jugosllavisë, Greqisë, Italisë apo Bullgarisë – ose të gjithë së bashku – vetëm në rast të ndonjë zhvendosjeje sistemike në shpërndarjen e fuqisë relative. E thënë më qartë vetëm nëse do të ndodhte një luftë e gjerë kontinentale ose botërore. Në të kundërt, asnjë fuqi rajonale apo globale nuk kishte interes të drejtpërdrejtë të sulmonte ushtarakisht Shqipërinë. (AQSH, viti 1963, dosja 7, fq. 76-79).

Diferencimi i lenteve perceptuese të lidershit shqiptar dhe atij kinez demonstron edhe kur në diskutim u prekën marrëdhëniet midis Koresë – fjala është për Korenë e Veriut – dhe Bashkimit Sovjetik. Ministri shqiptar i mbrojtjes shfaqti pakënaqësinë e tij në lidhje me politikën e partive komuniste të Koresë dhe Vietnamit, ku këto të fundit nuk kishin denoncuar hapur Partinë Komuniste të Bashkimit Sovjetik dhe Hrushovin në veçanti si revizionistë. Gjithashtu, Balluku shprehu nevojën që Pekini dhe Tirana të investonin më shumë tek partitë komuniste të Evropës, që këto të dëbonin Hrushovin dhe elementët hrushovianë nga lidershipi i tyre.

Megjithatë, Ten Hsiao Pini e quajti të drejtë qëndrimin që mbanin partitë komuniste të Koresë dhe Vietnamit, të cilat për arsye politike të konfliktit të drejtpërdrejtë me Shtetet e Bashkuara të Amerikës hezitonin të provokonin një izolim të tyre nga Bashkimi Sovjetik dhe vendet e tjera të kampit socialist. Gjithashtu, Teni këshilloi zyrtarin shqiptar të mos provokoheshin tensione të mëtejshme ndërshtetërore me Bashkimin Sovjetik dhe vendet e tjera të kampit socialist. Interesant është fakti se në analizën e tij racionale, Ten Hsiao Pin parashikoi ndërhyrjen e forcave të Traktatit të Varshavës në Çekosllovakia, zhvillim i cili do të ndodhte 5 vite më vonë. Kështu ai deklaroi në mënyrë karakteristike se pas ndërhyrjes në Hungari në vitin 1956, pritej që një gjë e tillë të përsëritej edhe në vende të tjera të kampit, për shembull në Çekosllovakia. (AQSH, viti 1963, dosja 7, fq. 47-54, 59-62).

PËRFUNDIME

Personaliteti i liderit si dhe perceptimet që e karakterizojnë atë ndikojnë – drejtpërsëdrejti ose në mënyrë të tërthorë – procesin e përpunimit të

sinjaleve sistemike dhe sub-sistemike, duke lënë gjurmët e tyre në përpilimin e politikës së jashtme. Personaliteti dhe perceptimet që karakterizonin lidërshpin në Tiranë ishin të ndryshme nga ato të Pekinit, pavarësisht se të dy vendet i bashkonte ideologjia marksiste. Këndvështrimi i udhëheqjes kineze bazohej tek analiza racionale që u bëhej sinjaleve sistemike, ndërsa lidërshpi shqiptar ndiqte një rrugë komplekse të perceptimit të zhvillimeve ndërkombëtare dhe rajonale. Më konkretisht, Tirana zyrtare ndërthurte në mënyrë të ngurtë dhe amorfë këndvështrimin neomarksist nga njëra anë, me komplekset psikosociale të shoqërive ballkanike nga ana tjetër. Madje, anatemimi personal shtrihej më pas në nivelin e marrëdhënieve ndërpartiake dhe ndërshtetërore.

Përveç perceptimit të ndryshëm të zhvillimeve ndërkombëtare, diferencimi i lenteve të udhëheqësve politikë ndikoi tek vetë ecuria e marrëdhënieve Shqiptare-Kineze, si dhe në pozicionimin që secili vend pati më vonë në arenën ndërkombëtare. Duke qenë se liderë si Çu En Lai dhe më pas Ten Hsiao Pin aplikonin racionalizëm dhe pragmatizëm në këndvështrimin e tyre mbi zhvillimet ndërkombëtare, Kina filloi të dalë nga guaska e izolimit qysh prej mesit të viteve 1960. Lidhja e marrëdhënieve diplomatike me shumë vende të Perëndimit kulmoi me pranverën Kinezo-Amerikane, e cila u inaugurua në nivelin më të lartë politik, me vizitat në Pekin të Sekretarit Amerikan të Sigurisë Kombëtare Henry Kissinger në vitin 1971 dhe të presidentit Richard Nixon një vit më vonë. Gjithashtu, Kina vazhdoi shtrirjen e influencës së saj në Ballkan dhe në Evropën lindore, duke thelluar bashkëpunimin me shtete si Jugosllavia, Rumania, Çekosllovakia, Greqia, Turqia, etj. Në skenën e brendshme të Kinës, zgjerimi i kontakteve diplomatike u pasua me mbizotërimin e elementëve pragmatistë në hierarkinë e partisë komuniste, përkundrejt lidërshpit ngurtësisht të ideologjizuar. (Pollack, J, D. 1991, 407; Perkins, D, H. 1991, 478).

Nga ana tjetër, totalitarizmi i Partisë së Punës së Shqipërisë, si brenda vendit, ashtu dhe brenda vetë partisë, nuk solli ndonjë përplasje të mundshme midis ekstremistëve dhe pragmatistëve. Enver Hoxha vazhdoi të mbajë nën kontroll politikë-bërjen e Shqipërisë deri në vitin 1985. Si pasojë, Tirana në politikën e saj të jashtme demonstroi një drejtim krejt të ndryshëm nga politika që ndoqi diplomacia kineze. Shqipëria nuk hodhi asnjë hap konkret në përmirësimin e

marrëdhëniet diplomatike, politike apo ekonomike me vendet e Evropës perëndimore ose asaj lindore.

Madje edhe aleanca që ajo kishte zhvilluar me Kinën e largët që prej fundit të viteve 1950 filloi të ‘helmohej’ me ritme të shpejta. Një prej shkaqeve kryesore ishte indinjata e thellë e lidhjes së bashku me afrimitetin midis Pekinit dhe Uashingtonit. Ndikimi tek Enver Hoxha i ideologjisë së ngurtë, nacionalizmit dhe temperamentit emocional, e bënte të vështirë pranimin e fleksibilitetit politik dhe largpamësisë, të cilën demonstroi udhëheqja kineze në lidhje me të ardhmen e vendit të vet. Në sajë të lenteve racionale dhe pragmatiste Kinezët arritën të hedhin gradualisht hapa konkretë në politikën globale të Kinës, politikë e cila lidhej me shtrirjen e marrëdhëniet ekonomike dhe politike të Pekinit tek të gjitha kontinentet.

BIBLIOGRAFIA

Burime parësore arkivore

AQSH, viti 1963, dosja 7.

Burime parësore të tjera

United States of America, Central Intelligence Agency, Directorate of Intelligence, *Intelligence Memorandum: Communist China: Recent Developments In Trade With Eastern Europe*, Washington: March 1971, (Approved For Released, 25 March 2002): 2-16.

Burime dytësore

Biberaj, Elez. (1986). *Albania and China. A study of an Unequal Alliance*. Boulder & London: Westview Press.

Chernobrov, Dmitry. (2019). *Public Perception of International Crises*. London: Rowman & Littlefield.

Crampton, Richard J. (2002). *The Balkans Since the Second World War*. London: Longman.

Dockrill, Michael, L. & Michael F. Hopkins. (2006). *The Cold War, 1945–1991*. Basingstoke & New York: Palgrave Macmillan.

Feng, Huiyun. (2007). *Chinese Strategic Culture and Foreign Policy Decision-Making*. London & New York: Routledge.

Feklyunina, Valentina. (2013). “Constructing Russophobia.” In *Russia’s Identity in International Relations. Images, perceptions, misperceptions*. Edited by Ray Taras, 91-109. London & New York: Routledge.

Griffith, William, E. (1964). *The Sino-Soviet Rift*. Cambridge, Mass: The M.I.T Press.

Herrick, Christopher., Zheya Gai, Surain Subramaniam. (2016). “Introduction.” In *China’s Peaceful Rise: Perceptions, Policy and*

- Misperceptions*. Edited by Christopher Herrick, Zheyu Gai, Surain Subramaniam, pp. 1-8. Manchester, UK: Manchester University Press.
- Hermann, Margaret G. & Charles F. Hermann. "Who Makes Foreign Policy Decisions and How: An Empirical Inquiry." *International Studies Quarterly* vol. 33, no. 4. December, 1989: 361-387.
- Holsti, Ole, R. (2008). *To See Ourselves as Others See Us. How Publics Abroad View the United States after 9/11*. Ann Arbor, Michigan: University of Michigan Press.
- Jervis, Robert. (2014). "The United States and Iran: Perceptions and Policy Traps." In *U.S.-Iran Misperceptions*. Edited by Abbas Maleki & John Tirman, 15-36. London & New York: Bloomsbury Publishing.
- Jervis, Robert. (2017). *Perception and Misperception in International Politics*. New Jersey: Princeton University Press.
- Khrushchev, Sergei. (Ed.) (2006). *Memoirs of Nikita Khrushchev*. Vol. 2. University Park, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press.
- Kořakowski, Leszek. (2004). "National stereotypes." In *Poles and Jews. Perceptions and Misperceptions*. Edited by Włodysław T. Bartoszewski, 3-5. Oxford and Portland, Oregon: The Littman Library of Jewish Civilization.
- Lord, Robert, G. & Karen, J. Maher. (1993). *Leadership and Information Processing: Linking Perceptions and Performance*. London & New York: Routledge.
- Mēhilli, Elidor. (2017). *From Stalin to Mao. Albania and the Socialist World*. Ithaca & London: Cornell University Press.
- Mutz, Diana, C. (1998). *Impersonal Influence. How Perceptions of Mass Collectives Affect Political Attitudes*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Perkins, Dwight H. (1991). "China's economic policy and performance." In *The Cambridge History of China*. Vol. 15. Edited by Roderick Macfarquhar & John K. Fairbank, 475-539. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pollack, Jonathan D. (1991). "The opening to America." In *The Cambridge History of China*. Vol. 15. Edited by Roderick Macfarquhar & John K. Fairbank, 402-472. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rose, Jonathan. (2014). *The Public Understanding of Political Integrity*. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.
- Schnytzer, Adi. (1982). *Stalinist economic strategy in practice: the case of Albania*. New York: Oxford University Press.
- Sergunin, Alexander. (2017). "Russian perceptions of the Ukrainian crisis." In *Neighbourhood Perceptions of the Ukraine Crisis. From the Soviet Union into Eurasia?* Edited by Gerhard Besier & Katarzyna Stokłosa, 41-68. London & New York: Routledge.